

УДК 911.9:332.334(477.72)

DOI: 10.18524/2303-9914.2020.1(36).205171

Д. С. Мальчикова, д. геогр. н., професор**І. С. Бєлая**, аспірантХерсонський державний університет,
кафедра соціально-економічної географії
вул. *Університетська*, 27, 73003, Україна
darina13@i.ua

ПРАКТИКА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ: ТЕРИТОРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ГРОМАД І ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕУСТРОЮ

У статті проаналізовано динаміку процесів децентралізації та проблемні питання формування та розвитку територіальних громад Херсонської області. Визначено основні фактори впливу, що супроводжують процес реформування адміністративно-територіального устрою у регіоні. Проаналізовано показники забезпечення територіальними ресурсами адміністративних регіонів як однієї з ознак спроможності громади до ефективного розвитку. Визначено основні проблеми землеустрою і управління територіальними ресурсами громад.

Ключові слова: землекористування, територіальні ресурси, регіональний розвиток, децентралізація, реформа адміністративно-територіального устрою, територіальна громада, Херсонська область.

ВСТУП

Відповідно до стратегічних кроків переходу України сталого розвитку [29] децентралізація влади є одним із шляхів забезпечення раціонального використання територіальних ресурсів та управління ними. Зміни геополітичних векторів розвитку, глибока соціально-економічна трансформація і геопросторова неоднорідність ініціюють запровадження нових принципів регіональної політики і реформування системи місцевого самоврядування. Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні, дали підстави для проведення територіально-адміністративної реформи відповідно до розробленої в ЄС єдиної системи класифікації адміністративно-територіальних одиниць для статистики – NUTS [7]. Впровадження системи NUTS в Україні розглядають як один із важливих кроків на шляху надання можливості приєднання України до єдиної європейської статистичної системи, що забезпечить уніфіковану, прозору та ефективну модель статистичного моніторингу, а на її основі – реалізацію ефективної регіональної політики [14].

В Україні в 2014 році було розпочато реформування системи місцевого самоврядування, що передбачало створення спроможних об'єднаних територі-

альних громад як низової локальної адміністративно-територіальної одиниці та фінансову децентралізацію з переданням на місцевий рівень певних повноважень і ресурсів. Спроможні, ресурсозабезпечені громади сьогодні є основним елементом ефективного розвитку територій [13].

Окремі моделі та підходи до забезпечення функціонування територіальних громад та аналіз сталого розвитку на сьогодні запропоновані багатьма вченими, однією з фундаментальних є праця О. Безуглого, яка присвячена реформі децентралізації і дослідженню об'єктивних проблем реформування територіальної організації влади в Україні [3]. Роботи [11, 13, 28] визначають критерії просторового аналізу та оцінювання спроможності новоутворених одиниць адміністративно-територіального устрою – об'єднаних територіальних громад. В цих наукових працях розробляють напрями удосконалення реформи адміністративно-територіального устрою України та державного контролю за ефективним впровадженням реформи з децентралізації, запропоновано методіку проведення аналізу спроможності утворених ОТГ. Разом з тим, поряд з питаннями формування спроможних об'єднаних територіальних громад в стратегіях і програмах регіонального розвитку все гостріше постають проблеми забезпечення належного рівня життя населення, ефективного використання територіальних ресурсів.

На додаток до загальновідомих аналітичних оглядів адміністративно-територіального реформування [1, 13, 18, 27 тощо], останніми роками з'являються численні дослідження, що презентують проблематику процесів місцевого самоврядування і децентралізації у найрізноманітніших напрямках: в аспекті фінансової спроможності [2], в контексті посилення взаємозв'язків між міськими і сільськими громадами і «імпорту» міських практик в сільські території [23], через призму сучасних викликів і загроз просторового розвитку України [17] тощо. Разом з тим, у численних дослідженнях на перший план виходять проблеми використання земельних ресурсів новоствореними ОТГ і територіального планування землекористування [12, 19], управління новоствореними територіальними громадами в контексті багатofункціонального розвитку сільських територій [15, 16, 20], питання трансформації земельних відносин в процесі децентралізації [24, 26]. Це найбільш поширені теми, що вдало вписані у дискурс про сучасні аспекти реформування адміністративно-територіального устрою і перебігу процесів децентралізації [27]. Акцентуємо, що планування землекористування і використання територіальних ресурсів на наш погляд виступає найважливішим інструментом для збалансування можливостей інвестицій та розвитку з відповідальним управлінням навколишнім середовищем, збереженням територіальної ідентичності громади.

Відповідно, **метою дослідження** став аналіз сучасних аспектів реформування адміністративно-територіального устрою Херсонської області і практики децентралізації в контексті забезпеченості територіальними ресурсами розвитку громад і землекористування.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційну базу дослідження складають статистичні матеріали відкритих баз даних [5, 6, 8]. Методологічною основою виступають фундаментальні положення теорії суспільної географії, регіоналістики, управління регіональним розвитком. В процесі дослідження були використані такі методи географічних досліджень, як описовий, порівняльно-географічний, статистичний, математичний. Дослідження ґрунтується на аналітико-синтетичних оглядах опублікованих академічних доказових досліджень про різноманітні аспекти здійснення реформи адміністративно-територіального устрою і процесів децентралізації в Україні. Академічні дослідження доповнюються кейсами Херсонського регіону. Для аналізу динаміки процесів децентралізації і формування об'єднаних територіальних громад в межах Херсонської області був використаний історичний метод, а порівняльно-географічний метод дозволив дослідити просторові відмінності процесу утворення об'єднаних територіальних громад. Метод системно-структурного аналізу було використано для розгляду структурно-функціональної цілісності об'єднаних територіальних громад. Статистичний метод застосовано для аналізу кількісних показників процесів децентралізації і формування ОТГ на досліджуваній території.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

На сучасному етапі розвитку України, реформування територіальної організації влади на засадах децентралізації є одним із головних напрямів створення дієвої системи адміністративно-територіального устрою, яка має вплинути на стрімкий рівень розвитку локальних адміністративно-територіальних одиниць – об'єднаних територіальних громад. На території Херсонської області станом на початок 2020 року утворилося 33 ОТГ (вибори відбулися), відповідно об'єдналися 114 сільських, селищних та міських рад (рис. 1).

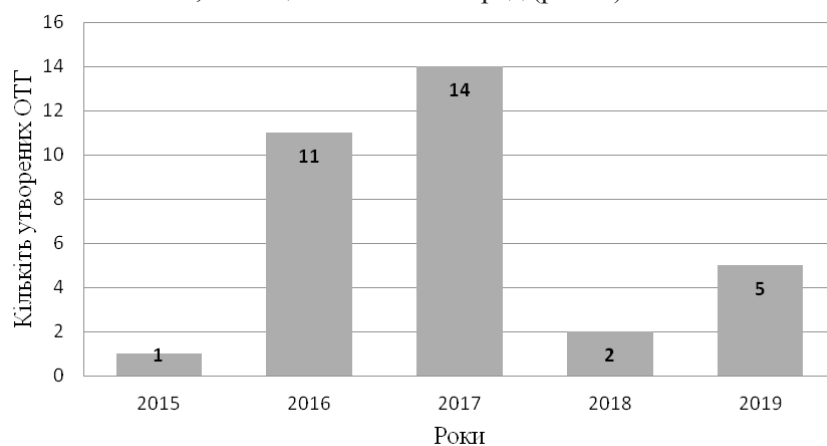

Рис. 1. Динаміка утворення ОТГ Херсонської області

*Побудовано автором за даними [8]

Практична реалізація процесу формування об'єднаних територіальних громад на території Херсонської області розпочалась в жовтні 2015 року. У 2015 році була утворена Кочубеївська сільська об'єднана територіальна громада, що об'єднала Кочубеївську, Орлівську, Заградівську, Пригір'ївську сільські ради.

У 2016 році відбувся суттєвий прогрес у формуванні ОТГ – їхня кількість зросла у 11 разів. Таким чином, станом на 2016 рік в Херсонській області налічувалось 12 ОТГ, серед яких: Музиківська, Гладківська, Каланчацька, Мирненська, Зеленопідська, Тавричанська, Великокопанівська, Асканія-Нова, Присиваська, Хрестівська, Чаплинська, які об'єднали 39 місцевих рад [8].

У 2017 році процес формування об'єднаних територіальних громад у зв'язку прийняттям низки законів, щодо врегулювання проблемних питань відповідного процесу, зробив новий крок до активного розвитку. Таким чином, у 2017 році показники формування ОТГ в порівнянні з попереднім роком зросли у 1,3 рази, тобто сформувалося 14 ОТГ, а саме: Білозерська, Станіславська, Борозенська, Високопільська, Бехтерська, Долматівська, Чулаківська, Горностаївська, Костянтинівська, Іванівська, Роздольненська, Виноградівська, Любимівська, Ювілейна, які об'єднали 52 місцеві ради [8].

З 2018 року спостерігається значне уповільнення процесу створення ОТГ. Так, у 2018 році утворилося лише 2 громади: Новорайська сільська об'єднана територіальна громада та Новокаховська міська об'єднана територіальна громада, які об'єднали 7 місцевих рад. У 2019 році утворилося 5 ОТГ: Милівська, Шляхівська, Костогризівська, Вербівська та Голопристанська, які об'єднали 10 місцевих рад. Загалом за результатами моніторингу станом на 2019 рік найбільша кількість ОТГ утворилась у Каховському (6 ОТГ) та Голопристанському (5 ОТГ) районах Херсонської області, проте процес формування ОТГ на території відповідних районів ще не завершено.

У 2020 році в Херсонській області ще формально не затверджено утворення нових ОТГ, разом з тим станом на початок 2020 року на фінальних стадіях формування знаходяться об'єднані територіальні громади, які очікують рішення Центральної виборчої комісії про призначення перших виборів: Таврійська міська ОТГ, Тягинська, Рубанівська та Садівська сільські ОТГ.

Завершено процес утворення ОТГ на території Горностаївського району, від 99% до 50% утворено об'єднані територіальні громади на території Чаплинського, Каланчацького, Іванівського, Голопристанського та Каховського районів. Ще 7 районів області мають покриття об'єднаних територіальних громад до 49%.

Загалом на території Херсонської області із 18 районів залишилося 5 (рис. 2), де ще не розпочато процес добровільного об'єднання (приєднання) територіальних громад, серед яких Новотроїцький, Генічеський, Скадовський, Верхньорогачицький та Нововоронцовський [5]. Кількість територіальних громад, що не об'єдналися та не приєдналися до вже існуючих ОТГ – 169 (56,7%).

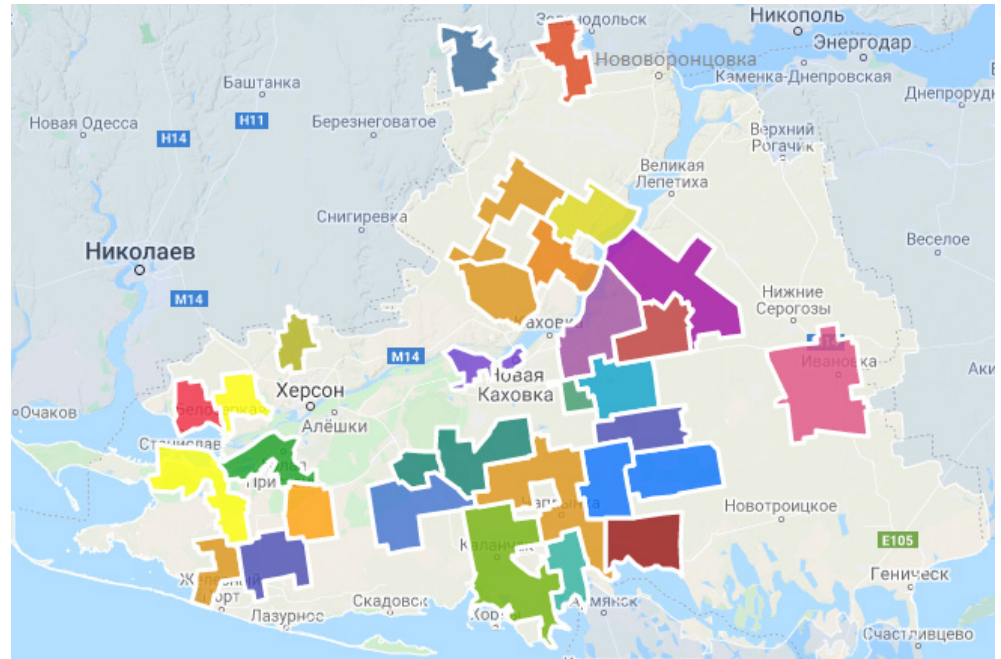

Рис. 2. Розташування об'єднаних територіальних громад в межах Херсонської області станом на початок 2020 р. [8]

Географічний фактор виявився однією із найважливіших передумов (а іноді і перешкод) формування ОТГ у відповідних районах. Наприклад, на території Генічеського району планується утворення ОТГ за принципом «один район – одна громада», але одночасно з цим порушуються вимоги, щодо відстані між населеними пунктами і центром громади. Проте не є доцільним розділяти степову і прибережну зони району, адже для досягнення економічної ефективності розвитку, вони повинні функціонувати разом.

Значні відстані між населеними пунктами, віддаленість районів від обласного центру, ускладнена логістика та різна специфіка самих районів (як приклад, приморські райони вимагають дещо іншого, особливого підходу [25]) – все це має негативні наслідки процесу децентралізації. Дослідники [9] підкреслюють, що в регіонах, що мають особливо цінні ресурси розвитку та інші переваги (зокрема, у Херсонській області приморське положення і цінні рекреаційні ресурси), місцева влада штучно гальмує процес утворення ОТГ. Разом з тим, лише створюючи великі об'єднані територіальні громади, можна за рахунок реалізації інфраструктурних, транспортних проєктів мінімізувати негативний вплив географічних факторів, або навпаки підвищити ефективність використання територіальних ресурсів. На основі вивчення територіальних аспектів формування ОТГ на локальному рівні обґрунтовують, що одним із ключових способів вирішення проблем управління територіальними ресурсами

є розробка схеми сучасного землекористування і стратегії територіального розвитку об'єднаних громад [22].

Станом на 1 квітня 2020 року «середньостатистична ОТГ» Херсонської області – це громада з населенням 8339 осіб, площею 292,9 км² [8]. Зауважимо, що за останній рік ситуація фактично не змінилася – на початок 2019 року відповідні показники склали 293,62 км² та 8198 осіб [9].

Відзначимо, що за кількістю і густотою населення у ОТГ Херсонської області наявна суттєва просторова диференціація (табл. 1, 2). Очевидним є те, що найбільшими за кількістю населення ОТГ є міськими та селищними з центром у місті та селищі міського типу (сmt), відповідно за рахунок чисельності населення саме центру ОТГ. Найбільша кількість населення зосереджена саме у містах та сmt, що пояснюється значним відтоком населення з сіл, за відсутності чинників, що формують умови життєдіяльності населення, від яких залежить його відтворення [10]. Дуже важливим є формування об'єднаних територіальних громад саме із центром у місті або сmt, адже вони є ще й центрами соціально-економічної активності та завдяки поєднанню міських та сільських територій, відбувається поширення позитивного впливу міст на навколишні сільські території, що сприяє їх розвитку [3].

Таблиця 1

Найбільші за чисельністю населення ОТГ Херсонської області

№ з/п	Назва ОТГ	Чисельність населення, осіб	Центр ОТГ	Район
1	Новокаховська міська	60823	м. Нова Каховка	Каховський
2	Чаплинська селищна	17541	сmt Чаплинка	Чаплинський
3	Голопристанська міська	16754	м. Гола Пристань	Голопристанський
4	Каланчацька селищна	16232	сmt Каланчак	Каланчацький
5	Білозерська селищна	12922	сmt Білозерка	Білозерський

* Складено за даними [8]

Таблиця 2

Найменші за чисельністю населення ОТГ Херсонської області

№ з/п	Назва ОТГ	Чисельність населення, осіб	Центр ОТГ	Район
1	Вербівська сільська	2039	с. Верби	Нижньосірогоський
2	Костогризівська сільська	2870	с.Костогризове	Каховський
3	Шляхівська сільська	2948	с.Шляхове	Бериславський
4	Кочубеївська сільська	3033	с. Кочубеївка	Високопільський
5	Милівська сільська	3283	с. Милове	Бериславський

* Складено за даними [8]

Найменші ОТГ Херсонської області утворилися із центрами у селах (таблиця 2), що суперечить Перспективному плану формування територій громад Херсонської області, адже таким чином утворюються «слабкі» ОТГ (чисельність населення менше 5 тис.), яким загрожує приєднання до інших об'єднаних територіальних громад, що певним чином порушує їх розвиток та породжує конфлікти [13].

Відповідна діаграма відображає градацію районів області за густотою населення в ОТГ (рис. 3). Найвищі показники густоти населення ОТГ спостерігаються в районах, які розміщені неподалік від обласного центру, адже населення тяжіє до територій із кращим соціально-економічним розвитком (розміщенням продуктивних сил). Також визначальним фактором, який впливає на густоту населення – це значні відстані між селами.

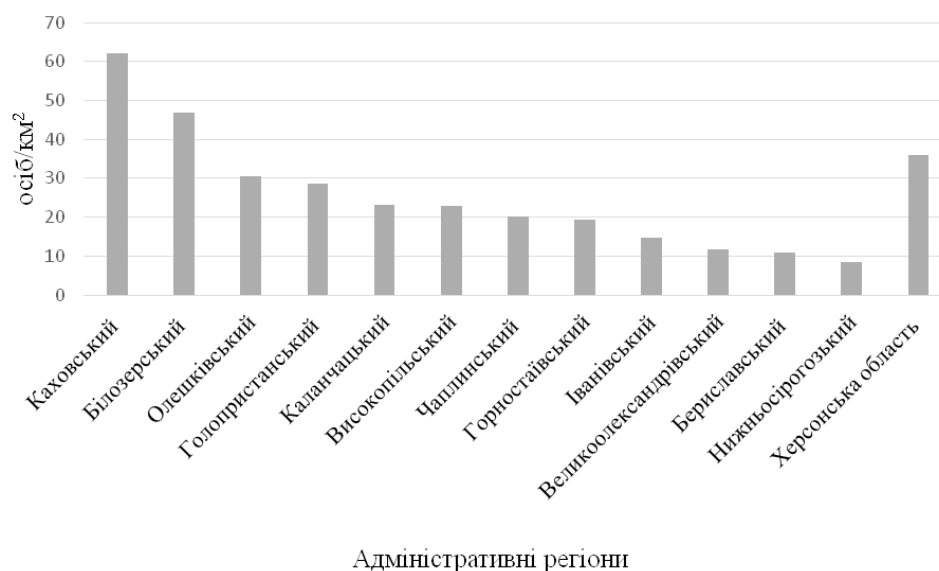

Рис. 3. Густина населення ОТГ по районах Херсонської області
*Побудовано автором за даними [8]

Херсонська область за забезпеченістю територіальними ресурсами населення, що об'єдналося у територіальні громади, входить до трійки лідерів серед регіонів України разом з Чернігівською та Миколаївською областями – при середньоукраїнському показнику 2,35 га/особу, в Херсонській області забезпеченість територією в ОТГ становить 3,58 га/особу [9]. Але за площею громад і показниками забезпеченості територією в Херсонській області спостерігається суттєва диференціація (табл. 3, 4, рис. 4).

Найбільшими за площею ОТГ Херсонської області є селищні, які об'єднали

значну кількість сільських рад, за рахунок чого сумарна площа має значні показники (табл. 3). Наприклад, Горностаївська та Іванівська селищні ОТГ об'єднали 8 та 9 сільських рад відповідно (включаючи селищну раду, що є центром ОТГ). Найменшими за площею ОТГ області, як правило, є сільські, які об'єднали 1–2 сільські ради, незначної площі (таблиця 4).

Аналіз рис. 3, відображає тенденцію, що максимально забезпечені території ті ОТГ в районах, які мають найнижчі показники густоти населення. За даними моніторингу формування ОТГ, площа об'єднаних територіальних громад Херсонської області становить 9665,54 км², що складає 33,96% від загальної площі області, в той же час як на території регіону 20 (54,1%) ОТГ мають кількість населення менше 5 тис. осіб, що свідчить про значне переважання слабких за своїм розвитком об'єднаних територіальних громад [8].

Позитивним аспектом процесу децентралізації в регіоні є те, що наразі із 33 об'єднаних територіальних громад Херсонської області 25 (96,2%) ОТГ отримали у комунальну власність земельні ділянки с/г призначення, що позитивно впливатиме на соціально-економічний розвиток об'єднаних територіальних громад [4]. Разом з тим, питання землеустрою, планування землекористування і використання територіальних ресурсів є, на жаль, проблемними майже для всіх громад.

Таблиця 3

Найбільші за площею ОТГ Херсонської області

№ з/п	Назва ОТГ	Площа території, км ²	Центр ОТГ	Район
1	Каланчацька селищна	689,59	смт Каланчак	Каланчацький
2	Чаплинська селищна	647,0	смт Чаплинка	Чаплинський
3	Іванівська селищна	620,12	смт Іванівка	Іванівський
4	Горностаївська селищна	578,97	смт Горностаївка	Горностаївський
5	Любимівська селищна	413,69	смт Любимівка	Каховський

* Складено за даними [8]

Таблиця 4

Найменші за площею ОТГ Херсонської області

№ з/п	Назва ОТГ	Площа території, км ²	Центр ОТГ	Район
1	Роздольненська сільська	81,8	с. Роздольне	Каховський
2	Великокопанівська сільська	112,85	с. Великі Копані	Олешківський
3	Музиківська сільська	126,88	с. Музиківка	Білозерський
4	Костогризівська сільська	136,94	с. Костогризове	Каховський
5	Білозерська селищна	163,2	смт Білозерка	Білозерський

* Складено за даними [8]

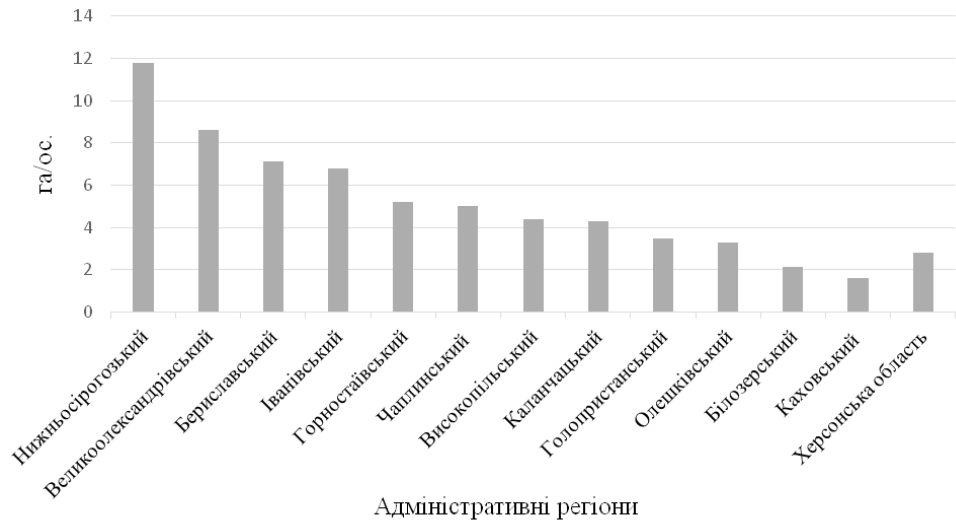

Рис. 4. Середня забезпеченість територією ОТГ по районах Херсонської області

*Побудовано автором за даними [8]

Підтверджуючи результати дослідження [21], можна відзначити, що для землеустрою громад Херсонської області характерні проблеми неточності площ та межі, оскільки при об'єднанні територіальних громад формування меж ОТГ відбувалося камеральними методами, а не виконувалося встановлення меж сільських і селищних рад у натурі. Відсутність сформованих і встановлених меж у новоутворених територіальних громадах значно впливає на здійснення землеустрою в межах їх території, достовірність обліку земель та статистичної звітності, на надходження коштів у місцеві бюджети, ефективність і раціональність використання природних ресурсів, що ускладнює діяльність органів місцевого самоврядування.

Сьогодні громади фактично не мають стабільно діючої системи обліку використання і, відповідно, дієвих заходів з управління територіальними ресурсами. Кейс Херсонської області дозволяє конкретизувати такі проблеми управління територіальними ресурсами: невизначеність меж територій об'єднаних територіальних громад, нераціональне використання земель за межами населених пунктів, неможливість планувати діяльність через брак інформації про земельні ресурси, стан довкілля, поганий стан обслуговування меліоративних систем та незаконне використання лісових ресурсів. Всі ці проблеми є невідкладними, адже раціональне використання територіальних ресурсів є фундаментом збереження конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та збереження територіальної ідентичності громади.

ВИСНОВКИ

Для Херсонської області характерні високі показники забезпеченості територією (3,58 га/особу), а в окремих районах середня забезпеченість територіальними ресурсами в 4–5 разів є вищою за середньо український рівень (Нижньосірогозький район – 11,8 га/особу, Великоолександрівський район – 8,6 га/особу). При такій сприятливій ситуації щодо забезпеченості територіальними ресурсами, наявна неузгодженість стратегічних документів розвитку окремих громад між собою та з документами просторового планування вищих таксономічних рівнів, відсутнє розуміння альтернативних моделей територіального розвитку, стоїть нагальна потреба у експертній оцінці територіального капіталу ОТГ і вирішенні проблемних питань землеустрою.

За результатами проведеного дослідження щодо динаміки формування ОТГ в межах Херсонської області було з'ясовано, що серед сформованих 33 об'єднаних територіальних громад Херсонської області переважають «слабкі» за своїм соціально-економічними розвитком, що в свою чергу суперечить Перспективному плану формування територій громад регіону. Також наявні райони, де не розпочато процес добровільного об'єднання (приєднання) територіальних громад. Простежується значна відмінність між районами Херсонської області за динамікою формування об'єднаних територіальних громад, що насамперед зумовлено різним ставленням місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування до запровадження реформи децентралізації. Серед не менш важливих чинників, що мають вплив на процес об'єднання територіальних громад є географічні, а також чинник спроможності ОТГ, що є визначальним для забезпечення сталого розвитку території. На даному етапі формування та розвитку ОТГ необхідним є посилення інституційної та ресурсної спроможності вже існуючих територіальних громад області, що повинно стати дієвим детермінантом соціально-економічного розвитку Херсонської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія [Текст] / Наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», 2016. – 264 с.
2. Барановський М.О. Фінансова децентралізація в Україні: особливості становлення [Текст] / М. О. Барановський // Український географічний журнал. – 2017. – № 4. – С. 30-38.
3. Безуглий О. В. Територіальна громада в Україні: напрями та чинники сталого розвитку : автореф. дис. канд. держ. упр. : спец. 25.00.04 «Місьцеве самоврядування» [Текст] / О. В. Безуглий. – Х., 2009. – 17 с.
4. Белая І.С. Ресурсозабезпеченість об'єднаних територіальних громад Херсонської області, як основа їх сталого соціально-економічного розвитку [Текст] / І.С. Белая // Управління та раціональне використання земельних ресурсів в новостворених територіальних громадах: проблеми та шляхи їх вирішення. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Херсон: ХДАУ, 2020. – С. 273-275.
5. Геопортал адміністративно-територіального устрою України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://atu.minregion.gov.ua/ua/home>
6. Головне управління Держгеокадастру у Херсонській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khersonska.land.gov.ua>

7. Децентралізація влади на основі кращих іноземних практик та українських законодавчих ініціатив. Матеріали інформаційного семінару [Текст]. – УІМП, 2015. – 22 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uiip.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/робочі-матеріали-для-учасників-заходів.pdf>
8. Децентралізація: офіційний сайт України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/areas/0552>
9. Лісовський С. А. Процес децентралізації в Україні – сучасний стан та проблеми росту [Текст] / С. А. Лісовський, Є. О. Маруняк // Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення: Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 3-4 жовтня 2019 р.) / [За заг. ред. І. Пилипенка, Д. Мальчикової]. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. – С. 145–148.
10. Нападівська Г. Ю. Особливості сільського розселення в контексті децентралізації (на прикладі Херсонської області) [Текст] / Г. Ю. Нападівська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: географічні науки. – Херсон, 2019. – №10. – С. 48–55.
11. Нападівська Г. Ю. Просторовий аналіз процесу об'єднання територіальних громад / Г. Ю. Нападівська, І. О. Пилипенко // Регіон – 2018: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 8-9 листопада, 2019 р.). – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2018. – С. 181-183.
12. Новаковський Л. Я. Муніципалізація землекористування в умовах децентралізації влади в Україні [Текст] / Л. Я. Новаковський, І. О. Новаковська, О. О. Бредіхін, М. П. Стецюк, Л. Р. Скрипник // Український географічний журнал. – 2019. – №2. – С. 23–31.
13. Олійник Я. Б. Формування спроможних територіальних громад в Україні: переваги, ризики, загрози [Текст] / Я. Б. Олійник, П. О. Остапенко // Український географічний журнал. – 2016. – № 4. – С. 37-43.
14. Писаренко С. Євроінтеграційні засади територіально-адміністративної реформи в Україні [Текст] / С. Писаренко // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2016. – Вип. 39. – С. 235-243 [Pysarenko S. European integration principles of territorial – administrative reform in Ukraine / Visnyk of the Lviv University. Series International Relations. –2016. – Issue 39. – Pp. 235–243]
15. Плотнікова М. Ф. Розвиток сільських територій: багатофункціональний підхід: Монографія [Текст] / М. Ф. Плотнікова. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. – 268 с.
16. Россоха В. Розвиток сільських територій України в умовах децентралізації управління: стан, проблеми, перспективи [Текст] / В. Россоха, М. Плотнікова // Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал. – 2018. – Вип. 4. – С. 41-53.
17. Руденко Л. Г. Виклики і загрози просторового розвитку України на шляху до євроінтеграції [Текст] / Л. Г. Руденко, С. А. Лісовський, Є. О. Маруняк // Український географічний журнал. – 2016. – № 1. – С. 41-46.
18. Ткачук А. Місцеве самоврядування та децентралізація. Законодавство. Навчальний модуль [Текст] / А. Ткачук. – Київ, 2017. – 80 с.
19. Третяк А. М. Територіальне планування землекористування в контексті формування фінансової стійкості об'єднаних територіальних громад / А. М. Третяк, В. М. Третяк, Т. М. Прядка, Н. А. Третяк // Землеустрій, кадастр та моніторинг земель. – 2017. – № 1. – С. 21–27.
20. Campana R. P., Agro-urban open space as a component of agricultural multifunctionality [Текст] / R. P. Campana, L. M. Valenzuela Montes // Journal of Land Use Science. – 2014. – Vol. 9. – Is. 1. – Pp. 82–104.
21. Dorosh Y. Problems of formation and establishment of the united territorial communities boundaries: land-legal aspects [Текст] / Y. Dorosh, I. Kupriyanchuk, A. Dorosh // Землеустрій, кадастр та моніторинг земель. – 2018. – № 4. – С. 14-20.
22. Hasenko L. V. Territorial aspect of forming united territorial communities [Текст] / L. V. Hasenko, T. P. Lytvynenko, A. V. Hasenko, V. V. Dariienko, I. O. Skrynnik // TRANSBUD-2019. IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering. – Vol. 708. – 2019. – Pp. 1–6.

23. Hiner C. C. Beyond the Edge and in Between: (Re)conceptualizing the Rural–Urban Interface as Meaning–Model–Metaphor [Текст] / C. C. Hiner // *The Professional Geographer*. – 2016. – Vol. 68. – No. 4. – Pp. 520–532.
24. Kononenko O. Transformation of land relations regulation mechanism throughout the rural sustainable development context [Текст] / O. Kononenko // *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. – 2019. – Vol. 5. – No. 1. – Pp. 19–36.
25. Malchykova D. Integrated coastal zone management: restrictions and priorities of development, the implementation of administrative and territorial organization reform [Текст] / D. Malchykova, I. Gukalova, N. Omelchenko, H. Napadovska // *19th International Multidisciplinary Scientific Geo-Conference SGEM 2019: Conference Proceedings, 30 June – 6 July, 2019, Vol. 19, Issue 5.1.* – Pp. 407–414.
26. Priadka T. M. Problemizing of formation of landlines of territorial communities in the conditions of decentralization of the power / T. Priadka, O. I. Drebot, N. V. Komarova // *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. – 2017. – Вип. 4. – С. 15–20.
27. Regional Development in Ukraine: Priority Actions in Terms of Decentralization, 2017 [Electronic resource] - Available at: <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/Regional-Development-Ukraine.pdf>
28. Udovychenko V. Decentralization reform in Ukraine: assessment of the chosen transformation model [Текст] / V. Udovychenko, A. Melnychuk, O. Gnatiuk, P. Ostapenko // *European Spatial Research and Policy*, 2017. – Vol. 24. – № 1. – pp. 24–40.
29. Ukraine's Sustainable Development Strategy till 2030 (Project), 2017. [Electronic resource] - Available at: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf

REFERENCES

1. Administratyvno-terytorial'nyj ustrij Ukrainy: metodologichni osnovy ta praktyka reformuvannya: monografiya (2016), [Administrative-territorial structure of Ukraine: methodological bases and practice of reforming: monograph] (Science. ed. V. S. Kravciv), Lviv: DU «Instytut regional'nyx doslidzhen' imeni M.I. Dolishn'ogo NAN Ukrainy», 264 p.
2. Baranovs'kyj M.O. (2017), Finansova decentralizaciya v Ukraini: osoblyvosti stanovlennya [Financial decentralization in Ukraine: regularities of implementation]. / M. O. Baranovs'kyj // *Ukrainian geographical journal*, Vol. 4, pp. 30–38.
3. Bezugly, O.V. (2009), Terytorial'na gromada v Ukraini: napryamy ta chynnyky stalogo rozvytku [Territorial community in Ukraine: directions and factors of sustainable development], *Extended abstract of candidate's thesis*, Kharkiv: Kharkivs'kyi rehional'nyy instytut derzhavnoho upravlinnya Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy. 17 p.
4. Bielaia, I. S. (2020), Resursozabezpechenist' ob'yednanyx terytorial'nyx gromad Xersons'koyi oblasti, yak osnova yix stalogo social'no-ekonomichnogo rozvytku [Resource security of the united territorial communities of Kherson region as a basis for their sustainable socio-economic development]. *Proceedings of the Upravlinnya ta racional'ne vykorystannya zemel'nyx resursiv v novostvorenyx terytorial'nyx gromadax: problemy ta shlyaxy yix vyreshennya (Ukraine, Kherson, March 04-05, 2020)*, Kherson: KSAU, pp. 273–275.
5. «Geoportal of the administrative and territorial structure of Ukraine», Available at: <http://atu.minregion.gov.ua/ua/home>. [Accessed 15 April 2020].
6. «The General Directorate of the State Geocadastre in Kherson region», Available at: <http://kher-sonska.land.gov.ua>. [Accessed 16 April 2020].
7. «Decentralization: the official site of Ukraine», Available at: <https://decentralization.gov.ua/areas/0552>. [Accessed 17 April 2020].
8. Decentralizaciya vlady na osnovi krashhyx inozemnyx praktyk ta ukrajins'kyx zakonodavchyx iniciatyv (2015), Materialy informacijnogo seminaru, 22 p. Available at: <http://www.uipr.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/робочі-матеріали-для-учасників-заходів.pdf>. [Accessed 16 April 2020].

9. Lisovs'kyj S.A., Marunyak Ye.O. (2019), Proces decentralizaciyi v Ukraini – suchasnyj stan ta problemy rostu [The process of decentralization in Ukraine - the current state and problems of growth] Proceedings of the Regionalni problemy Ukrainy: geografichnyj analiz ta poshuk shlyaxiv vy'rishennya (Ukraine, Kherson, October 3–4, 2019) (eds. I. Pylypenko, D. Mal'chykova), Kherson: Vy'davny'chyj dim «Gel'vety'ka», pp. 145–148.
10. Napadovs'ka G. Yu. (2019), Osobly'vosti sil's'kogo rozselennya v konteksti decentralizaciyi (na pry'kladi Xersons'koyi oblasti) [Features of agricultural development in the context of decentralization (in the case of the Kherson region)], *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series «Geographical Sciences»*, Vol. 10, pp. 48–55
11. Napadovs'ka G. Yu., Pylypenko I. O. (2018), Prostorovyj analiz procesu ob'yednannya tery'torial'ny'x gromad [Spatial analysis of the association process territorial communities] Proceedings of the Region – 2018: strategiya opty'mal'nogo rozvy'tku: materialy' mizhnarodnoyi naukovo-prakty'chnoyi konferenciyi (m. Xarkiv, 8-9 ly'stopada, 2019 r.). Xarkiv: XNU imeni V.N. Karazina, pp. 181–183.
12. Novakovs'kyj L. Ya., Novakovs'ka I. O., Bredixin O. O., Stecyuk M. P., Skrypnyk L. R. (2019), Municyp'alizaciya zemlekory'stuvannya v umovax decentralizaciyi vlady' v Ukraini [Municipalization of land management under conditions of power decentralization in Ukraine], *Ukrainian geographical journal*, Vol. 2, pp. 23–31.
13. Olijnyk Ya. B., Ostapenko P. O. (2016), Formuvannya spromozhny'x tery'torial'ny'x gromad v Ukraini: perevagy', ry'zy'ky', zagrozy' [The Formation of amalgamated territorial Communities in Ukraine: Benefits, Risks, Threats.], *Ukrainian Geographical Journal*, Vol. 4, pp. 37–43.
14. Py'sarenko S. (2016), Yevrointegracijni zasady' tery'torial'no-administraty'vnoyi reformy' v Ukraini [European integration principles of territorial – administrative reform in Ukraine], *Visnyk of the Lviv University. Series International Relations*, Is. 39, pp. 235–243.
15. Plotnikova M. F. (2019), Rozvy'tok sil's'ky'x tery'torij: bagatofunkcional'ny'j pidxid: Monografiya [Development of rural areas: A Multifunctional Approach: Monograph], Kyiv: Vy'davny'ctvo Lira-K, 268 p.
16. Rossoxa V., Plotnikova M. (2018), Rozvy'tok sil's'ky'x tery'torij Ukrainy' v umovax decentralizaciyi upravlinnya: stan, problemy', perspekty'vy' [Development of rural regions of Ukraine in conditions of decentralization of management: state, problems, perspectives], *The economic discourse. International scientific journal*, Is. 4, pp. 41–53.
17. Rudenko L.G., Lisovs'kyj S.A., Marunyak Ye.O. (2016), Vy'kly'ky' i zagrozy' prostorovogo rozvy'tku Ukrainy' na shlyaxu do yevrointegraciyi [Challenges and threats of spatial development of Ukraine on the way to European integration], *Ukrainian geographical journal*, Vol. 1, pp. 41–46.
18. Tkachuk A. (2017), Misceve samovryaduvannya ta decentralizaciya. Zakonodavstvo. Navchal'ny'j modul' [Local government and decentralization. Legislation. Training modul]. Kyiv. 80 p.
19. Tretyak A. M., Tretyak V. M., Pryadka T. M., Tretyak N. A. (2017) Tery'torial'ne planuvannya zemlekory'stuvannya v konteksti formuvannya finansovoyi stijkosti ob'yednany'x tery'torial'ny'x gromad [Territorial land-use planning in the context of formation the financial stability of the united local communities], *Land management, cadastre and land monitoring*, Vol. 1, pp. 21–27.
20. Campana R. P., Valenzuela Montes L. M. (2014), Agro-urban open space as a component of agricultural multifunctionality, *Journal of Land Use Science*, Vol. 9, No. 1, pp. 82–104.
21. Dorosh Y., Kupriyanchyk I., Dorosh A. (2018), Problems of formation and establishment of the united territorial communities boundaries: land-legal aspects, *Land management, cadastre and land monitoring*, Vol. 4, pp. 14–20.
22. Hasenko L. V., Lytvynenko T. P., Hasenko A. V., Dariienko V. V., I. O. Skrynnik (2019), Territorial aspect of forming united territorial communities, *TRANSBUD-2019. IOP Conf. Series: Materials Science and Engineering*, Vol. 708, pp. 1–6.
23. Hiner C. C. (2016), Beyond the Edge and in Between: (Re)conceptualizing the Rural–Urban Interface as Meaning–Model–Metaphor, *The Professional Geographer*, Vol. 68, No. 4, pp. 520–532.

24. Kononenko, O. (2019), Transformation of land relations regulation mechanism throughout the rural sustainable development context. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, Vol. 5, No. 1, pp. 19–36.
25. Malchykova D., Gukalova I., Omelchenko N., Napadovska H. (2019), Integrated coastal zone management: restrictions and priorities of development, the implementation of administrative and territorial organization reform / *Proceedings of the 19th International Multidisciplinary Scientific GeoConference Surveying Geology and Mining Ecology Management, SGEM*, Vol. 19 (5.1), pp. 407–414.
26. Priadka T. M., Drobot O. I., Komarova N. V. (2017), Problemming of formation of landlines of territorial communities in the conditions of decentralization of the power, *Land management, cadastre and land monitoring*, Vol. 4, pp. 15–20.
27. Regional Development in Ukraine: Priority Actions in Terms of Decentralization (2017), Available at: <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/Regional-Development-Ukraine.pdf>. [Accessed 17 April 2020].
28. Udovychenko V., Melnychuk A., Gnatiuk O., Ostapenko P. (2017), Decentralization reform in Ukraine: assessment of the chosen transformation model, *European Spatial Research and Policy*, Vol. 24, No. 1, pp. 24–40.
29. Ukraine's Sustainable Development Strategy till 2030, Project, (2017), Available at: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf. [Accessed 15 April 2020].

Надійшла 03.05.2020

Д. С. Мальчикова, д. геогр. н., професор
И. С. Белая, аспирант
Херсонский государственный университет,
кафедра социально-экономической географии
ул. Университетская, 27, 73003, Украина,
darina13@i.ua

ПРАКТИКА ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ В ХЕРСОНСКОЙ ОБЛАСТИ: ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ РЕСУРСЫ ОБЩИН И ПРОБЛЕМЫ ЗЕМЛЕУСТРОЙСТВА

Резюме

В статье проанализирована динамика процессов децентрализации и проблемные вопросы формирования и развития территориальных общин Херсонской области. Определены основные факторы влияния, которые сопровождают процесс реформирования административно-территориального устройства в регионе. Проанализированы показатели обеспечения территориальными ресурсами административных регионов как одного из признаков способности общин к эффективному развитию. Определены основные проблемы землеустройства и управления территориальными ресурсами общин.

Ключевые слова: землепользование, территориальные ресурсы, региональное развитие, децентрализация, реформа административно-территориального устройства, территориальная община, Херсонская область.

D. S. Malchykova

I. S. Bielaia

Kherson State University
Department of Social and Economic Geography,
Universytetska St., 27, Kherson, 73003, Ukraine,
darina13@i.ua

DECENTRALIZATION PRACTICE IN THE KHERSON REGION: TERRITORIAL COMMUNITY RESOURCES AND LAND MANAGEMENT PROBLEMS

Abstract

Problem Statement and Purpose. The dynamics of decentralization processes and problematic issues of territorial communities formation and development of Kherson region are analyzed in the article. It is determined that land use planning and efficient use of their territorial resources are one of the most important places in the formation of capable territorial communities. This is an important tool for balancing investment and development opportunities with responsible environmental management, conservation and community aspirations, preserving their territorial identity. Accordingly, the study purpose was to analyze the contemporary aspects of administrative and territorial structure of the Kherson region reforming and decentralization practice in the context of territorial resources provision for community development and land use.

Data & Methods. The research database consists of statistical materials of open databases. The fundamental principles of social geography theory, regional studies, regional development management, and evidence academic studies on various aspects of decentralization processes in Ukraine are the methodological basis. Academic studies are complemented by the case studies of the Kherson region. During the study, the method of systematical and structural analysis, descriptive, comparative, geographical, historical, statistical methods were used.

Results. There were 33 communities (33,96% of the total area of the region), with an average population of 8339 people and an area of 292,9 km² formed at the beginning of 2020 in the territory of Kherson region. There is considerable differentiation in terms of humanity and availability of territorial resources for community development. 20 territorial communities (54,1%) have a population less than 5,000. At the same time, all communities are characterized by high levels of territorial security (3,58 ha / person), and in some areas the average provision of territorial resources is 4-5 times higher than the average Ukrainian level.

Case study of the Kherson region allowed to specify the following problems of territorial resources management: ambiguity of boundaries of territories of united territorial communities, irrational use of land outside settlements, inability to plan activities due to lack of information about land resources, state of the environment, poor state of maintenance of irrigation systems and illegal use of forest resources. It is determined that among the main factors that hinder decentralization processes in the region are: the influence of local authorities (in areas with particularly valuable development

resources and other preferences), geographical factor (maritime, transport and geographical location) and the territorial community capacity factor.

Keywords: land use, territorial resources, regional development, decentralization, administrative and territorial structure reforming, territorial community, Kherson region.